

HISTORIE NĚMECKÉHO (HAVLÍČKOVA) BRODU V DÍLE JANA FRANTIŠKA BECKOVSKÉHO

Alena KAŠPAROVÁ

Jan František Beckovský, význačný historiograf vrcholného baroka, se narodil roku 1658 v malém městě na Českomoravské vrchovině, v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě. Beckovský ve městě, kde se narodil, strávil pouze své dětství. K tomuto období nemáme mnoho historických pramenů. Nicméně se domnívám, že Beckovský si zvláštní vztah k Německému Brodu zachoval po celý život. Nemáme sice doklad, že by se sem, např. při svých rozsáhlých vzdělávacích cestách vracel, nicméně Beckovský sám přiznává ve svém díle *Krve nevinné žizniví vlci Dioklecián a Maximián, císařové římsí*, že udržuje s městem kontakty prostřednictvím německobrodského písaře Václava Františka Fuka.¹⁾

Vztah Beckovského k Německému Brodu se pokusím rozebrat na jeho zřejmě nejdůležitějším díle – *Poselkyni starých příběhů českých*. Ve své práci pojednám nejprve stručně o životě a díle Jana Františka Beckovského. Poté se zaměřím na *Poselkyni starých příběhů českých*, první a druhý díl. Oba díly budu charakterizovat celkově a v další části se zaměřím na zmínky o Německém Brodě v obou dílech, mají-li zvláštní význam, je-li město vůči jiným městům upřednostňováno apod. V poslední části práce se budu zabývat Německým Brodem v 17. století.

Osobou Jana Františka Beckovského se dosud nejpodrobněji zabýval Antonín Rezek. Své poznatky shrnul v *Životopise Jana Františka Beckovského a literární činnosti jeho*, který je obsažen na začátku třetího svazku druhého dílu *Poselkyně starých příběhů českých*.²⁾ Život a dílo Beckov-

1) *Beckovský, Jan František*: *Krve nevinné žizniví vlci Dioklecián a Maximián, císařové římsí*, Praha 1697, s. 394.

2) *Rezek, Antonín*: *Životopis Jana Františka Beckovského a literární činnost jeho*, in *Poselkyně II.3*, Praha 1879 – 1880, dále jen *Rezek-Životopis*.

ského shrnuje podrobně též článek Pavla Rouse Jan František Beckovský (1658 – 1725).³⁾

Jan František Beckovský se narodil v Německém Brodě 18. srpna 1658.⁴⁾ Jeho děd, mistr Kašpar Sextius Beckovinus, byl v roce 1609 rektorem pražské univerzity potvrzen na místo správce německobrodské městské školy. Janovi rodiče koupili roku 1652 dům na Rosmarku za 100 kop míšeňských grošů.⁵⁾ Beckovského rodný domek byl bezpečně identifikován J. Růžičkou v roce 1907 pod dnes již neexistujícím číslem popisným 62 na Smetanově náměstí.⁶⁾

Antonín Rezek udává, že Jan František Beckovský začal roku 1678 studovat v Brně rétoriku a poezii, ovšem základní vzdělání nabyt již před tím v rodném městě.⁷⁾ Studia v Německém Brodě nejsou doložena, nicméně předpoklad, že zde studoval, se mi zdá být správný. Městská škola, která fungovala v Německém Brodě od druhé poloviny 13. století, byla snadno dostupná, přestože neměla po třicetileté válce zdaleka takovou úroveň jako v předcházejícím období.⁸⁾ S tvrzením, že Beckovský bezpochyby studoval gramatiku v Brodě, se setkáváme i u jiných autorů. Např. Ivo Kořán píše, že Beckovskému se podařilo „vystudovat gramatiku v Brodě“ a navíc, že na něj mělo výchovný vliv i působení katolického děkana Jana Ignáce Dlouhoveského, který pobýval v Brodě určitě mezi lety 1665 – 1667 a který byl spisovatelem, básníkem a posléze světicím biskupem pražským a „na nějž [Beckovský] s úctou vzpomíná“.⁹⁾ Vzhledem k rozsáhlosti Beckovského díla se mi nepodařilo zjistit, zda se o svém studiu či o působení děkana Dlouhoveského skutečně zmiňuje. V Poselkyni jsem žádnou podobnou poznámku nenašla a Ivo Kořán bohužel neudává, odkud své domněnky čerpá.

S jistotou můžeme říci, že Beckovský ve svém dětství skutečně ve městě pobýval. V Poselkyni, ve druhém díle, najdeme dvě zmínky, kde píše Bec-

3) Rous, Pavel: Jan František Beckovský (1658 – 1725), Havlíčkovobrodsko 2, Havlíčkův Brod 1990, dále jen Rous-Beckovský.

4) Rezek-Životopis, s. VIII.

5) Rous-Beckovský, s. 5.

6) tamtéž, s. 5.

7) Rezek-Životopis, s. VIII.

8) Sochrová, Marie: Městská škola v Havlíčkově Brodě v době předbělohorské, Havlíčkův Brod 1972.

9) Kořán, Ivo: Umění baroka v Havlíčkově Brodě, Havlíčkovobrodsko 6, Havlíčkův Brod 1992, s. 9, dále jen Kořán-Umění baroka.

kovský o své přítomnosti ve městě. Jedná se o požáry roku 1662 a roku 1676. Nejméně tedy do tohoto roku (1676) Beckovský ve městě bydlel.

Od roku 1678 studuje poezii a rétoriku v Brně. Za dva roky tj. 1680 odchází do Vídně na studium filosofie. V témže roce vypukl ve Vídni i v českých zemích mor, který měl hrozné následky. Pavel Rous se dokonce domnívá, že tyto „otřesné zážitky z Vídně“ mohly vést Beckovského „ke složení řeholního slibu v Praze (r. 1685) v rytířském řádu křižovníků s červenou hvězdou“.¹⁰⁾ Beckovský tento svůj zážitek z Vídně připomíná v Poselkyni II.3, nezapomíná se zmínit o stejném postižení českých zemí a zvlášť jmenuje mj. své rodné město:

„Morová rána české království velmi sužovala, že ani náležitý počet osob zemřelých věděti se nemohl, dle domnění a počítání některých mluvívno bylo, že v Praze samých duchovních osob 117, světských křesťanův 3669, Židův 8462, všech pražských 32 308 osob [pomřelo]. Také v Německém Brodě v Kolíně i jinde v Čechách jedenkrát sto tisíc pomřelo lidí.

V městě Vídni, kde tehdy do filosofického učení jsem chodil a všech šachet tam vykopaných i osob do nich vhozených počet při sobě sem měl i do Prahy s sebou přivezl 70 112 osob pomřelo.“¹¹⁾

Propočty Beckovského mi nejsou zcela jasné (zemřelo v Praze tolik nekřesťanů – tj. 20 060 ?). Důležitější však je, že Beckovský hovoří o svých vlastních zážitcích. Záznamy v Poselkyni se tak stávají jedním z nejdůležitějších pramenů pro poznání života Jana Františka Beckovského.

U křižovníků studoval Beckovský teologii a roku 1688 byl vysvěcen na kněze a bylo mu svěřeno správcovství klášterní kuchyně.¹²⁾ Roku 1699 byl Beckovský stanoven správcem a administrátorem nově založeného ženského špitálu sv. Anežky. Zde působil až do své smrti 26. prosince 1725. Pohřben byl ve společné hrobce ve špitále u sv. Františka.¹³⁾

V počtu děl připisovaných Beckovskému, ať už tištěných či v rukopise, nepanuje všeobecná shoda. Nejúplnější přehled podává Antonín Rezek. Soupis Beckovského prací uvádí v Životopise Jana Beckovského¹⁴⁾ a dále

10) Rous-Beckovský, s. 5.

11) Beckovský, Jan František: Poselkyně starých příběhů českých II, Praha 1879 – 1880, s. 521, dále jen Poselkyně II.

12) Rezek-Životopis, s. IX.

13) tamtéž, s. XIII-XVII.

14) tamtéž, s. XVIII-XXV.

v časopisu *Musea Království českého* pod názvem *Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii*.¹⁵⁾

Beckovského práce zahrnují především historická a náboženská pojednání. Z náboženských prací to jsou četná díla o svatých, např. o Janu Nepomuckém, o Judovi Tadeášovi či o blahoslavené Anežce. Kromě toho patří k náboženským spisům různá morální pojednání, která obsahují mnohé historické odkazy, např. rozsáhlé dílo *Katolické živobyčí o třech částech – Víra, Naděje a Láska*.

Historická témata a prameny čerpal Beckovský ze své knihovny, pro kterou sbíral díla po celá léta, a dále ze svých cest po Čechách a po Moravě. Kromě *Poselkyně starých příběhů českých* jsou to díla vydaná, v rukopise či pojatá jako samostatná část do jiných knih (např. do *Poselkyně*). Je to popis historie metropolitního kostela pražského, historie Plzně, historie Kutné Hory a některých klášterů, např. Sedleckého. Pro Německý Brod napsal Beckovský historii bratrstva Těla Božího v Německém Brodě s názvem *Labarum triumphale*.

Jan František Beckovský spadá svou spisovatelskou činností zejména do druhé poloviny 17. století, kdy hovoříme v českých zemích o období vyspělé barokní literatury.¹⁶⁾ Je to období mnoha významných učenců a historiků, kteří se navzájem stýkali a ovlivňovali se.

Beckovský byl ve svém zájmu o historii ovlivněn bezpochyby ovzduším doby, prostředím, ve kterém se pohyboval a nikoli na posledním místě samotným řádem křižovníků s červenou hvězdou a jeho osobnostmi. Funkci generálního velmistra řádu zastával od roku 1668 mecenáš a sběratel Jan Fridrich hrabě z Valdštejna, od roku 1675 byl zároveň pražským arcibiskupem. Převorem a administrátorem řádu byl od roku 1661 Jiří Ignác Pospichal, po smrti hraběte z Valdštejna (3. června 1694) řádový velmistr. Tento muž měl styky s mnohými učiteli své doby – s Bohuslavem Balbínem či Tomášem Pešinou z Čechorodu.¹⁷⁾

Bohuslav Balbín i Tomáš Pešina z Čechorodu měli na Beckovského nesporně vliv. S Pešinou se sice Beckovský nesetkal, neboť Pešina zemřel

15) Rezek, Antonín: *Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii*, in *Časopis Musea Království českého* LII, 1878, s. 154-162 a LVI, 1882, s. 540-546.

16) Kutnar, František a Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997, s. 101.

17) Ferstl, Roman: *Kronikář Beckovský*, in *Marginalia Historica* VI, Praha 2002, s. 39, dále jen *Ferstl-Kronikář Beckovský*.

3. srpna 1680, s Balbínem se znát mohl, ačkoli není jasné, nakolik se stýkali osobně.¹⁸⁾ Pro své dílo čerpal Beckovský i z prací bratří Tannerů. Přímo pomoc Jana a Matěje Tannerových, o které nás zpravuje Rezek,¹⁹⁾ zpochybňuje Roman Ferstl ve svém článku o Beckovském,²⁰⁾ neboť Beckovský začal pracovat na Poselkyni zřejmě až v druhé polovině 90. let 17. století, přičemž Matěj Tanner zemřel již 8. února 1692 a Jan v roce 1694. Nepochybně jsou styky Beckovského s Janem Florianem Hammerschmidem.²¹⁾ Oba učence spojovaly podobné zájmy – zájmy historické, vlastenecké, zájem o otázky náboženské a obliba Václava Hájka z Libočan. Bližší srovnání děl obou historiků by bylo jistě zajímavé.

Beckovský se pohyboval ve středu významných učenců své doby, což mělo nesporný vliv na jeho práci. Těžko říci, zda by byl bez tak příhodných okolností schopen vytvořit tak velké dílo. Zároveň si Beckovský zachovává svůj osobitý styl i díky tomu, že jako jeden z mála psal v českém jazyce.

Poselkyně starých příběhů českých je shodně považována za nejvýznamnější dílo Jana Františka Beckovského. První svazek tohoto díla psal Beckovský v 90. letech 17. století. Svazek byl vydán roku 1700 tiskem Jana Karla Jeřábka v Praze. Někteří historici snižují toto dílo tím, že je pouhým přepsáním Kroniky české Václava Hájka z Libočan. Nejvíce pasáží prvního dílu je skutečně doslova opsáno z Hájka. To však neznamená, že by Beckovského Poselkyně nebyla vzhledem k Hájkovi žádným přínosem. Přínosem Beckovského je už jenom záměr Poselkyni napsat. Beckovský byl prý k tomuto nápadu přiveden zprávou, že bude vydán německý překlad Hájkovy Kroniky (vyšel v Sandelově překladu v Norimberku roku 1697).²²⁾

Beckovský nezastírá, že opisuje Hájka. Účelem Poselkyně má být totiž zpřístupnění této oblíbené Kroniky. Cílem Beckovského je výchova k vlastenectví a obeznámení co největšího počtu čtenářů s dějinami jejich rodné země. Beckovský se však neomezuje pouze na Hájka. Jak již bylo řečeno, čerpá hojně i z jiných autorů – z Balbína a z Pešiny a z poznatků, které načerpal při svých cestách.

18) Rezek-Životopis, s. IX.

19) tamtéž, s. XII.

20) Ferstl-Kronikář Beckovský, s. 43.

21) Rezek-Životopis, s. XII.

22) tamtéž, s. XIII.

Druhý díl Poselkyně starých příběhů českých zůstával dlouho v rukopise. Vydání se dočkal až v letech 1879 – 1880, vydavatelem je Antonín Rezek. Část rukopisu stačil Beckovský přepsat na čisto (až do dvacáté kapitoly), to však neznamená, že by byl rukopis již připraven k vydání. Chybí poslední úpravy a doplňky. Více o charakteru rukopisu druhého dílu Poselkyně podává Antonín Rezek v Životopisu Jana Beckovského.²³⁾

Druhý díl Poselkyně se od prvního dílu značně liší. Zajisté to není pouze tím, že první díl byl vydán již za Beckovského života, zatímco druhý zůstal nedokončen. I kdyby se Beckovskému podařilo druhý díl vydat, zachoval by si svoji odlišnost. Hlavním rozdílem je to, že druhý díl není přepsáním Hájka. Beckovský sice i zde čerpá z mnohých děl historiografů, od kterých přepisuje celé pasáže, nicméně dílo není již tak jednotné a ucelené. Beckovský se navíc dostává až k letům, které sám zažil a využívá tedy svých vlastních zkušeností. Mimo to vkládá Beckovský do kroniky léta ze staršího období. Seznam těchto vsunutých let sepsal ve vydání Poselkyně Antonín Rezek. Některé roky nejsou určeny, v takovém případě odkazuje Rezek na poukazy v Poselkyni – tj. Beckovského poznámky typu „když toto píšu“ apod.²⁴⁾

Druhý díl má možná pro historiky větší informační hodnotu, neznamená to však, dle mého názoru, že je historicky cennější. I v prvním díle užívá Beckovský pramenů, které mají vysokou informační hodnotu, navíc je důležité to, že mohl první díl působit na celé generace čtenářů a poskytnout jim cenný obraz o českých dějinách a obohatit je v jejich rodné řeči, což bylo umožněno druhému svazku až mnohem později.

Poselkyně I byla vydána roku 1700 v Praze tiskem Jana Karla Jeřábka. U tohoto tiskaře či u jeho dědiců byla vydána většina děl Jana Františka Beckovského. Poselkyně I se skládá ze tří základních částí. Z tzv. Přípisu, z vlastního textu a ze seznamů a rejstříku na závěr knihy.

Celý název knihy je samozřejmě mnohem delší než je běžně uváděno. Je tomu tak i u ostatních děl Beckovského, i u jiných autorů baroka. Celý název je: Poselkyně starých příběhů českých aneb kronika česká, od prvního do nynější země české příchozu dvou knížat Charvátských, Čecha i Lecha, vlastních bratří, až do šťastného panování císaře římského, krále českého Ferdinanda I., vždyckny vítěze slavného. Díl první.

23) tamtéž, s. XXV-XXXII.

24) tamtéž, s. XXVI.

Poté následuje věnování. Beckovského díla jsou připisována patronům, svatým či významným církevním osobnostem. Poselkyně I je připisána snad největšímu počtu svatých: Crhovi a Strachotovi, Vítu, Václavu, Vojtěchu, Zikmundu, Prokopu, Kosmovi a Damianovi, Benediktu i jeho bratřím, Norbertu, Josefu, Lidmile, Janu Nepomuckému, svatým patronům českým. Množství svatých dokládá, jak velkou důležitost mělo dílo pro Beckovského. Beckovský se k pomoci svatých při své práci odvolával často, věřil, v souladu s barokním náboženským smýšlením, v jejich skutečné působení a moc.

Přípis zdůvodňuje historickou práci a její poslání. Historické spisování má tradici velmi starou a její užitečnost ospravedlňovali nejen historici samotní, ale i jiní učenci a panovníci. Pro Beckovského má zaznamenávání dějin dva základní cíle. Za prvé je to uchování historie a za druhé morální poučení. Dobře napsaná historie nemůže působit nemorálně, ostatně žádná dobrá kniha nesmí mít špatný morální vliv. Pro Beckovského je správnost a morálka téměř synonymem. Proto nabádá v Přípisu k psaní dobrých knih a k vyloučení takových, jimiž „se spíše čistá mysl zvláště u mladých lidí zpržňuje“.

Příkladem pro historické spisování je dlouhá tradice českého kronikářství. Beckovský jmenuje řadu českých dějepisců, od Kristiána až po jeho současnost. Převažují katoličtí kronikáři, Beckovský se však nebojí zaznamenat i kronikáře protestantské, jmenuje přímo vedle sebe Viléma Slavatu a Pavla Stránského.

Zvláště uvádí Václava Hájka z Libočan, kterého líčí jako vzorného křesťana a významnou osobnost „před nímž, ani po něm, v jazyku českém žádný tak obšírnou kroniku českou vůbec nevydal...“²⁵⁾ Kromě Hájka chválí Beckovský i Tomáše Pešinu a Bohuslava Balbína, kteří mu jsou vzorem autorů kvalitních knih. Vyzdvihuje jejich usilovnou práci, zdůrazňuje, že není žádnou hanbou, když někdo opisuje z jiných knih, útočí na závistivé pisálky, pomlouváče a špatné spisovatele. Brání se tak nejen svým současníkům, ale vlastně i dalším generacím a každý, kdo považuje Beckovského za pouhého opisovatele, by si měl přečíst právě tuto pasáž vysvětlující autorovo stanovisko.

V druhé části Přípisu se Beckovský věnuje samotné Poselkyni. Znovu se odvolává na Hájka a objasňuje svůj záměr. V celé pasáži je kladen velký

25) Beckovský, Jan František: Poselkyně starých příběhů českých I, Praha 1700, Přípis, dále jen Poselkyně I.

důraz na vlastenectví (slovo vlastenci se v Přípisu vyskytuje vzhledem k jiným slovům poměrně často). Každý Čech by měl mít možnost seznámit se s vlastními dějinami v rodné řeči; neboť:

„hanebná jest věc v své vlasti cizozemcem býti, co se jinde děje, věděti, ale o domácích příbězích žádné vědomosti nemíti.“²⁶⁾

Beckovský si byl vědom přínosu své práce, nebyl si však jist tím, jakou odezvu bude mít ve společnosti. V Přípisu je v tomto směru značně pesimistický. Beckovský si živě představuje, jak se po vydání Poselkyně vyrojí všichni pomlouvači, nevděčníci a závistivci, neboť lidská povaha je slabá a často odsuzuje nevinného:

„marní a klesaví jsou lidští soudové, kteří vždycky snázejí nevinného odsoudí...“²⁷⁾

Proto žádá Beckovský o shovívavost, neboť on sám je jen „nehodný trupel země“²⁸⁾ který se dopouští mnoha chyb, a tedy i jeho dílo má zajisté mnoho nedostatků.

Po Přípisu následuje poslušnost českých knížat a králů, a poté předmluva a omluva upřímným vlastencům za mnohé chyby obsažené v kronice. V této části uvádí Beckovský výčet autorů, ze kterých čerpal. Výčet není, jak píše Beckovský, úplný, i tak je úctyhodný a opět je zde doloženo, že Beckovského rozhled sahá daleko za Hájka.

Přípis je nejdůležitější část v prvním dílu Poselkyně, co se týče vlastních názorů Beckovského. Je zde nejlépe čitelná jeho náboženská orientace. Nejvýrazněji se zde profiluje jeho mravní postoj: zdůraznění důležitosti morálky v životě člověka a zároveň vědomí jeho slabosti a hříšnosti.

Samotná kronika má 63 kapitol. Beckovský se drží struktury Hájkovy Kroniky české, rozsah popisovaného období je stejný, jak je ostatně patrné již z názvu Poselkyně. Beckovský přejímá chyby Hájka a to i přesto, že si je vědom, že na Hájka se nedá spolehnout, co se týče věrohodnosti zpráv. Kromě Hájka využívá i jiných pramenů. Dílo, ze kterého čerpá, uvádí Beckovský na okraji stránky. Uvádění pramenů však není zcela spolehlivé a v druhé polovině kroniky jsou autoři a díla zaznamenáváni čím dál, tím méně.

Kronika je vedena chronologicky, největší část je podobně jako u Hájka věnována důležitým událostem, popř. pověstem. Mimo to nás Beckovský

26) tamtéž.

27) tamtéž.

28) tamtéž.

často zpravuje o lokálních dějinách, především měst a klášterů. Využívá k tomu buď jiných autorů, místních pramenů či privilegií.

Podobně jako Hájek přidává Beckovský na závěr Poselkyně několik seznamů, které jsou z větší části opsány přímo z Hájka. Beckovský se je však snažil doplnit o aktuální informace. Jedná se o seznam měst, u každého města je uvedeno číslo, které označuje, kolik mil je město vzdáleno od Prahy, a kraj, ke kterému město patří. Druhý seznam, též opsaný z Hájka a rozšířený o zprávy, které podává Bohuslav Balbín, je seznam hradů, též s určením vzdálenosti od Prahy a krajem. Poslední je seznam kanovníckých kostelů, klášterů a proboštví. Jsou zde doplněny i nově postavené kláštery. Nevím, čerpá-li Beckovský z jiných autorů či z vlastních zpráv. Dokladem aktualizace seznamu je mj. uvedení kláštera augustiniánů bosáků v Německém Brodě čili kláštera sv. Rodiny, který byl založen až roku 1674.

Knihu uzavírá rejstřík vlastních jmen a rejstřík kapitol. Rejstřík vlastních jmen sice usnadňuje orientaci, není však úplný a je veden jiným způsobem než je dnes zvykem. Vlastní jméno může být uvedeno pod jiným heslem, se kterým souvisí a není již zaznamenáno pod svým vlastním heslem. Tak např. Německý Brod se skrývá pod heslem Uhři: heslo Uhři s dodatkem: U Německého Brodu škodu činili a od Moravanův poraženi byli. Pod heslem Německý Brod tato zpráva již zahrnuta není.

Již jsem se zmínila o tom, že kromě obecných českých dějin zařazuje Beckovský do prvního dílu Poselkyně i pasáže týkající se dějin měst či klášterů. Kromě Prahy se velmi často věnuje dějinám Plzně, Kutné Hory a Německému Brodu.

Dějiny Plzně čerpal především z díla bratří Tannerů. Jak udržoval Beckovský styky s Plzní po smrti obou bratrů nevím a není to ani předmětem mé práce. Zprávy o Kutné Hoře čerpal z Kořínkova spisu Staré paměti kutnohorské. Navíc si Beckovský vyžádal zprávy a prameny od představitelů města, kteří za Beckovským přijeli roku 1698 do Prahy a zkonzultovali s ním použití pramenů v Poselkyni.²⁹⁾

Vedle těchto měst se často objevují zprávy o Německém Brodě, který rozhodně nemá takový celostátní význam jako Kutná Hora. Kdyby se Beckovský řídil tím, jak které město je důležité a podle toho se o něm ve svém díle zmiňoval, pak by poměr zpráv vypadal zřejmě jinak. K zařazení zpráv

29) Rezek-Životopis, s. XII.

o rodném městě do české kroniky přispěl zřejmě kladný vztah Beckovského k Německému Brodu a dále udržování kontaktů s městem prostřednictvím německobrodského písaře Václava Františka Fuka, o čemž nás zpravuje ve svém díle *Krve nevinné žízniví vlci Dioklecián a Maximián, císařové římsí*.

Dílo *Krve nevinné žízniví vlci Dioklecián a Maximián* popisuje životy a umučení svatých v době vlády dvou řečených císařů i v dobách jiných. Město Německý Brod je zde zmíněno v souvislosti se svatým Floriánem. Svatý Florián byl zvolen za ochránce města po velkém požáru roku 1676. Beckovský líčí působení svatého Floriána na město a odvolává se při tom na zprávu písaře Fuka:

„Příklad jeden také máme v našem království českém, kde město Německý Brod skrze časté ohně velkou zkázu vzalo: jehož obyvatele vidíce, že do velké chudoby skrze takové neštěstí padají (neboť někteří v krátkém čase také dvakrát vyhořeli, a své všechno jmění ztratili) předně k Bohu, a potom k svatému Floriánu své autočiště vzali a patrnou pomoc seznali, což se dokonaleji poznati může z zprávy té, kterou Václav František Fuk, téhož města písař raddní, dne 20. února, roku přítomného 1697 mne odeslal, a kterou také zde příkládám, a jenž jest tato“ a následuje otištění dopisu.³⁰⁾

Upřednostňování některých měst na úkor jiných není náhodné a sám Beckovský si je toho vědom, jak píše v Přípisu k Poselkyni:

„Někoho zde některých měst obšírně vypsane památky k podezření také vzbuzovati budou, jakoby kronikář k těmto městům víceji nežli k oným, o nichž zde něco málo, aneb dokona nic nepsal, náchylnější byl, a snad také od nich za svou práci již nějakou mzdu vzal a . . . že kronikář tomu, od něhož užitek očekává, každý kout svinských chlivův vypsati . . . obyčej mívá.“³¹⁾

Autor nás ujišťuje, že od žádných představitelů měst úplatky nebral a peněžní zisk nebyl rozhodně podnětem k tomu, proč se některými městy zabývá více.

Beckovský se zabývá více i Německým Brodem. Proč tomu tak je, je na rozdíl od jiných měst, nasnadě. Beckovský se v Německém Brodě narodil a prožil zde i celé své dětství.

30) Beckovský, Jan František: *Krve nevinné žízniví vlci Dioklecián a Maximián, císařové římsí*, Praha 1697, s. 394.

31) *Poselkyně I, Přípis*.

Zprávy o Německém Brodě v Poselkyni I můžeme rozdělit do tří základních skupin:

1. Zprávy převzaté z Hájka
2. Privilegia
3. Ostatní zprávy

V rejstříku je pod heslem Brod Německý uvedeno 9 záznamů. Některé z nich jsou zároveň uvedeny i pod jiným heslem: např. pod heslem Stříbrné hory: U Německého Brodu stříbro se dobývalo. Pod heslem Brod Německý chybí záznam uvedený pouze pod heslem Uhři: U Německého Brodu škodu činili a od Moravanův poraženi byli.

Měst či jiných hesel, které mají v rejstříku 9 a více záznamů není mnoho. Je to samozřejmě Praha, která má mnoho záznamů i pod jinými hesly, připočítáme i 11 záznamů o kostele sv. Víta. Mezi dalšími městy má prvenství Plzeň: heslo Plzeň a plzeňští má dohromady 42 záznamů. Následuje heslo Kutná Hora a kutnohorští – 26 záznamů, ke kterým je nutno připočítat 9 záznamů pod jinými hesly (např. pod heslem pivovary: pivovarův v Kutný Hoře a v Českém Brodě kolik bylo). Přiřadit můžeme i 12 záznamů o Sedleckém klášteře. Upřednostnění Plzně a Kutné Hory je tedy jasně zřetelné.

Více hesel má poté pouze Hradec Králové – 9 záznamů stejně jako Německý Brod a dále heslo táboři (13 záznamů), což však nesouvisí s Beckovskými preferencemi, nýbrž s obdobím dějin, které Beckovský popisuje.

Devět záznamů je tedy hodně. Musím však podotknout, že ve skutečnosti se jedná o 7 zmínek, 2 zmínky jsou uvedeny pod 2 záznamy, protože jejich rozsah je větší než jedna stránka. Vidíme, že na rejstřík není možné se zcela spolehnout.

Zprávy týkající se Německého Brodu a zároveň převzaté z Hájkovy Kroniky jsou pouze tři: k roku 793, 1401 a 1422. Zpráva z roku 1401 se netýká přímo historie města. Jedná se o líčení tažení Zikmunda proti Václavovi v roce 1401.³²⁾

Zmínka o roku 793 pojednává o založení města. Beckovský nemohl čerpat odjinud než z Hájka, přesto je jeho zmínka delší a barvitější, obohacena o některé další detaily. Na srovnání dvou zpráv – jedné od Hájka

32) Poselkyně I, s. 622.

a jedné od Beckovského, je zřetelně vidět, jak může dojít opisováním ke změně historické skutečnosti. Domnívám se, že Beckovský si byl aspoň částečně vědom toho, že se jedná o vymyšlený nebo aspoň z části vymyšlený příběh. Je tedy zajímavé, jak tento příběh upřesňuje. Pro zajímavost zde uvádím oba příspěvky:

1. Václav Hájek z Libočan: Kronika česká:

„Léta 793“

„Jednoho času Němci na jednom přívrší nad řekou postavili baštu a to proto, jestliže by Čechové je honili, aby odtud vyskočice Čechy mordovali. Tomu místu potom Čechové Německý Brod jméno dali.“³³⁾

2. Jan František Beckovský: Poselkyně I:

„Léta 793“

„I postavili ty Němci času jednoho vysokou baštu na jednom přívrší nad řekou Sázavou, proto, kdyby je Čechové honili, aby oni Němci na ně z té bašty vyskočili a je mordovali, kterémužto místu, kde ta bašta blíž řeky stála, Čechové Německý Brod jméno dali, proto, že přes tu řeku Němci často brodití se museli. Když pak Čechové Moravany i Němce z své země zase vyhnali, a to místo k bránění příhodné býti uznali, začali domy tak pilně stavěti, že v krátkém čase město na tom místě založili, i také je ohradili zanechajíc mu jména předešlého, totiž, Německý Brod.“³⁴⁾

Zajímavé je, že v 18. století byla Beckovského zpráva ještě dále rozšířena. Německobrodský měšťan Josef Vyčichl si ve druhé polovině 18. století Poselkyni starých příběhů českých přepisoval a k pasáži o založení města přidal větu o poloze bašty:

„Ta bašta aneb počátek města jest tu od brány k mostu do okrouhlosti, jak u mostu až dosaváde na tom času zdi k spatření se nachází.“³⁵⁾

Geneze historického textu může být opravdu pozoruhodná.

Druhým příspěvkem, který se zčásti shoduje s Hájkovou Kronikou, je příspěvek vztahující se k roku 1422. Jedná se o Žižkovo dobytí města. V Hájkovi zabírá zpráva jeden odstavec, Beckovský líčení poněkud rozšířil. Spíše než o nová fakta se však jedná o barvitější vylíčení téže situace a především o rozšíření epitet u vojevůdce Žižky: Žižka je „katolické krve

33) Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, ed. V. Flajšhans, Praha 1918, 1. sv., s. 213-214.

34) Poselkyně I, s. 76-77.

35) cit. dle Macek, Ladislav a Rous, Pavel: Havlíčkův Brod v pověstech a historii, Havlíčkův Brod 1993.

a klášterních statků nenasycený hltoň“, jeho vojáci jsou „katolické krve vylévači a země české zhoubcí“.³⁶⁾

Beckovský se ovšem neomezuje na rok 1422 a připojuje hned za vylíčení o Žižkově útoku zprávu týkající se roku 1472. Jedná se, podle Ladislava Macka a Pavla Rouse, o nejstarší podání pověsti o Hnátovi, jedné z nejznámějších pověstí Havlíčkova Brodu.³⁷⁾ Roku 1472 prý chtěli Jihlavané zaútočit na město. Německobrodský měšťan Hnát, zatímco „Německobrodští nic o nepříteli nevědíce pokojně spějí, na Dolní bráně, jinak Jihlavské, na zvonec zazvonil, a tím zvoněním Jihlavským znamení dal“.³⁸⁾ Německobrodští občané se probudili, Jihlavany odehnali a Hnát byl ukamenován ženami. Pozdější verze pověsti o Hnátovi jsou značně pozměněné a nelze přesně doložit, jaká historická skutečnost by mohla k vytvoření pověsti vést. Pro lepší obeznámení se s pověstí a s jejím vývojem odkazují na některou sbírku pověstí Havlíčkova Brodu.

Na závěr celého pojednání připojuje ještě Beckovský krátkou zmínku o tom, že se kolem Německého Brodu nacházelo roku 950 mnoho stříbra, jak ostatně dokazuje ještě dnes název Stříbrné Hory.

Hájkův krátký odstavec o dobytí města Žižkou je tedy u Beckovského rozšířen na dvě strany.

Pět zpráv o Německém Brodě v prvním díle Poselkyně se týká privilegií. Podle výběru privilegií je možné určit, odkud Beckovský čerpal. Předlohou mu byla česky psaná kniha privilegií: Privilegia a obdarování města Brodu Německého, z první poloviny 17. století, dnes uložené v archivu Havlíčkova Brodu.

První je privilegium z roku 1333: Jan Lucemburský povoluje na žádost majitele města Jindřicha z Lipé, aby město užívalo stejných práv jako město královská.³⁹⁾ Poté následuje krátká zmínka o erbu pánů z Lipé a dále privilegium pánů z Lichtenburka: Jindřich, Smil, Oldřich a Raimund z Lichtenburka potvrzují a rozšiřují městu práva, která mu byla dána jejich otcem Smilem. Jedná se o privilegium z roku 1278.⁴⁰⁾ Celkový opis zabírá v Poselkyni tři strany. (V rejstříku je uvedena zmínka pod dvěma hesly.)

36) Poselkyně I, s. 710.

37) Macek, Ladislav a Rous, Pavel: Havlíčkův Brod v pověstech a historii, Havlíčkův Brod 1993, s. 29.

38) Poselkyně I, s. 710-711.

39) Poselkyně I, s. 508-809, ed. CIM II, č. 166, s. 279-280.

40) Poselkyně I, s. 509-510, ed. CIM II, č. 23, s. 61-82.

Druhé opsané privilegium je privilegium Karla IV. z roku 1372, týkající se úmrtí a dědictví měšťanů.⁴¹⁾ Dále privilegium Václava IV. z roku 1386 týkající se púhonů.⁴²⁾ Čtvrté je privilegium z roku 1442 od Mikuláše Trčky z Lípy a na Lipnici (potvrzení práv Karla IV.).⁴³⁾ Posledním privilegiem je privilegium z roku 1481, jedná se opět o potvrzení městských privilegií od Mikuláše, Melchysedecha, Jiříka a Buryána, bratrů Trčků z Lípy a na Lipnici.⁴⁴⁾

Beckovský se ve svém přepisování privilegií neomezuje na stručný výtah. Opisuje dlouhé pasáže, od předlohy se odchyluje jen nepatrně (v přehození slov apod.). Německý Brod není samozřejmě jediným městem, jehož privilegia jsou v Poselkyni I opsaná. Beckovský přepisuje celá privilegia i u jiných měst, nejen u významných, ale i u méně proslulých. Jedná se však většinou o jedno privilegium. Výběr Beckovského je u ostatních případů opisů privilegií zřejmě náhodný a závisí na tom, k čemu měl Beckovský přístup a co stačil na svých cestách opsat.

V opisu privilegií je tedy též znatelné preferování Německého Brodu před ostatními městy.

Ostatní zmínky se týkají uvedení města v různých výčtech a seznamech nebo v souvislosti s jiným místem (např. Lipnicí). Preference města zde není doložitelná. Beckovský se snaží seznamy sestavovat objektivně.

Aby bylo lépe zřetelné, jaký význam měl Německý Brod pro Beckovského a jak se to projevuje v jeho Poselkyni, vybrala jsem si jiné město, se kterým Německý Brod srovnám. Pro srovnání jsem si vybrala město Kolín. Snažila jsem se vybrat si město podobného významu, které je obecně známé, které však ničím zvláštním v dané době nevyčnívalo.

Město Kolín má v rejstříku Poselkyně I 4 záznamy. Kromě toho jsou v Poselkyni ještě další tři zmínky o Kolínu, které nejsou v rejstříku uvedeny. Mimo to můžeme v Poselkyni najít Kolín v seznamech či v souvislosti s jinými událostmi podobně jako u Německého Brodu.

Zprávy o Kolínu čerpá Beckovský hojně z Hájka. U dvou příspěvků se však od Hájka liší. Jedná se o zprávu k roku 1434 a k roku 1435. K roku 1434 se Hájek zmiňuje o Kolínu jen letmo, zatímco Beckovský dopodrobna líčí, co se ve městě událo: jak byl kališníky úkladně zavražděn katolický

41) Poselkyně I, s. 585-586, ed. CIM II, č. 461, s. 652-653.

42) Poselkyně I, s. 609-610, ed. CIM II, č. 607, s. 772-774.

43) Poselkyně I, s. 808, ed. CIM III, č. 151, s. 262-263.

44) Poselkyně I, s. 955-956.

správce města Vaněk Slavata a jak měl být tento čin pomstěn.⁴⁵⁾ K roku 1435 se Hájek o Kolínu nezmiňuje vůbec. Beckovský zde popisuje, jak se Bedřich z Strážnice Moravec vzdal města a přenechal ho katolíkům.⁴⁶⁾

Ani v jednom případě Beckovský neuvádí, odkud čerpal. Zmínky o Kolínu však jasně dokazují, že se Beckovský snažil Hájka obohatit o nové skutečnosti, a to nejen v případě Německého Brodu, ale i v případě ostatních měst.

První díl Poselkyně je cenným dílem, které seznamuje lidi v rodném českém jazyce s českými dějinami. Důležitým přínosem je to, že Poselkyně není jednostranně zaměřená na významné události a osobnosti. Široce nás seznamuje s dějinami měst, Beckovský zde přepisuje privilegia, takže i běžní čtenáři měli možnost srovnávat práva jednotlivých měst. U Německého Brodu je vypsané dokonce pět privilegií. Myslím si, že se mi podařilo dostatečně ukázat, že v prvním díle Poselkyně má Beckovského rodné město výlučné postavení.

Druhý díl Poselkyně, který byl vydán v letech 1879 – 1880, se svým charakterem značně liší od prvního dílu. Druhý díl popisuje události mezi lety 1526 – 1715, přidány jsou popisy událostí dřívějších i pozdějších, nejdále sahá zmínka z roku 1720. Z pochopitelných důvodů tedy není Poselkyně II přepsáním Hájkovy Kroniky a není zaměřená přednostně ani na žádné jiné dílo. I když samozřejmě Beckovský i v druhém díle používá informaci od jiných autorů. Díla, ze kterých čerpal, jsou uváděna jako marginálie u textu, podobně jako v prvním díle, ovšem velmi zřídka, takže dohledávání děl, která byla Beckovskému předlohou, je mnohem složitější.

Druhý díl Poselkyně se liší od prvního dílu i svým zaměřením. Beckovský zde samozřejmě popisuje důležité události českých dějin, více než v prvním díle však dává prostor okrajovým událostem, regionálním dějinám a přírodním dějům. V prvním díle byly přírodní katastrofy též zmiňovány, avšak v daleko menší míře. V druhém díle se popis požárů, povodní apod. vyskytuje často, Beckovský je většinou dává do souvislosti se svým náboženským přesvědčením, přírodní děje jsou Božími znameními. Beckovského náboženské stanovisko je v druhém díle více čitelné, což souvisí s tím, že se zde Beckovský neдрží Hájka.

45) Poselkyně I, s. 767.

46) tamtéž, s. 772.

Poselkyni II rozdělil Antonín Rezek do tří svazků: první svazek popisuje léta 1526 – 1607, druhý svazek léta 1608 – 1624 a třetí svazek léta 1625 – 1715. Čím je Beckovský blíže ke své současnosti, tím je jeho popis jednotlivých událostí obšírnější. Hojnější jsou též rozličné vsuvky. V třetím svazku je zřejmé, že Beckovský psal místy kroniku spontánně, neboť byl s nejnovejšími dějinami nejlépe obeznámen a dostávalo se mu četných impulsů odjinud. V poslední části nechybí odkazy na to, co Beckovský sám zažil.

Ani v druhém díle Poselkyně nechybí zmínky o Německém Brodě. Upřednostnění tohoto města před jinými není však tolik zřejmé jako v prvním díle. Obtížnější je též srovnání preferencí Beckovského. V prvním díle bylo možno řídit se Hájkovou předlohou a zjišťovat, jak často se Beckovský odchyľuje od svého vzoru. V druhém díle takový postup není možný. Nehledě na to, že druhý díl nebyl připraven k vydání, což znamená, že vsuvky týkající se rozličných regionálních dějin mohly být vynechány.

Stejně jako v prvním díle je hlavní oporou pro vyhledávání rejstřík. Rejstřík byl v tomto případě vypracován Antonínem Rezkem a je daleko spolehlivější než Beckovského rejstřík v prvním díle. Není třeba hledat zmínky o Německém Brodě pod jinými hesly. Celkem je ve všech třech svazcích 19 hesel o Německém Brodě. Tři v prvním svazku, pouze jeden v druhém svazku a největší počet (15 hesel) ve třetím svazku. V prvním a druhém svazku nelze mluvit o upřednostňování Německého Brodu před jinými městy.

Až ve třetím svazku je počet zpráv poměrně vysoký. Pouze 13 dalších měst má stejný či vyšší počet hesel, což je v poměru k značnému množství uváděných měst málo. Tři města mají stejný počet hesel: Kadaň, Brandýs nad Labem a Kutná Hora. Zde vidíme, že se hledisko Beckovského změnilo, Kutná Hora už nemá v jeho kronice výsostné postavení. Hledisko autora se změnilo zejména vzhledem k období, které popisuje. Více jak polovinu třetího svazku zabírá popis třicetileté války. Města jsou proto velmi často uváděna jako místa bojů, usazení vojsk či jiných pohrom. Je proto těžko rozpoznatelné, zda se na nějaké město či oblast zaměřuje Beckovský více či nikoli. Mezi místa často uváděná náleží Bílá hora, což je samo o sobě výmluvné. Zajisté ho Beckovský neuvádí proto, že by v daném místě našel zalíbení.

Zprávy o Německém Brodě v Poselkyni II můžeme rozdělit do čtyř kategorií:

1. Privilegia
2. Katastrofy
3. Boje
4. Ostatní zprávy

V druhém díle Poselkyně jsou dvě privilegia Německého Brodu. První privilegium zde není otištěno, z poznámky Antonína Rezka se však dovídáme, že v konceptu Poselkyně se privilegium nacházelo: „V konceptu nachází se ještě stvrzení privilegií Německobrodských vydané v pondělí po pam. Moudrosti Boží 1. 1600 od Jana Rudolfa Trčky z Lípy na Veliši, Kumburku, Lipnici a Světlé nad Sázavou. Stvrzují se zde výsady, jež byly uděleny měšťanům Brodským v letech 1565, 1588 a 1589 od Martina, Jeronyma Václava, Jana Jakuba a Jindřicha Matesa, vlastních bratří hrabat z Turnu na Krejzu, Pešicích, Vlasaticích a Cvrčovicích. Jakožto svědci podepsáni jsou na listině Jana Rudolfa Trčky: Krištof Karel z Roupova a na Novém Heralci a Simeon Těmin z Těmnic a na Pertolticích.“⁴⁷⁾

Druhým privilegiem je privilegium z roku 1637, kdy byl Německý Brod vyzdvižen na královské město. Privilegium Ferdinanda III. je zde otištěno celé.⁴⁸⁾

Již jsem se zmínila o tom, že Beckovský se v druhém díle Poselkyně věnuje často pohromám. Nejinak je tomu v případě Německého Brodu. Pohromy jsou nejčastějšími zprávami o tomto městě. Beckovský se zmíní o čtyřech požárech města, dvakrát o moru a jedna zpráva se týká zhroutení mostu kvůli přívalu ledu.⁴⁹⁾

Morové rány se týkají let 1664 a 1680. V druhém případě se jedná pouze o zmínku Německého Brodu v souvislosti s epidemií po celém království.⁵⁰⁾ Popis morové rány z roku 1664 je obsáhlejší a je spjat se zázrakem. Město Německý Brod bylo zbaveno moru díky působení Panny Marie staroboleslavské, ke které se obyvatelé města modlili.⁵¹⁾

Nejzajímavější je popis požárů. Ve všech čtyřech případech se jedná o podrobný popis, Beckovský uvádí, kde požár vypuknul, kdo ho zavínil, kudy se šířil a jaká byla konečná škoda. První dva požáry spadají do první

47) Poselkyně II, 1, s. 391-392.

48) Poselkyně II, 3, s. 250-254.

49) zpráva o zhroutení mostu: Poselkyně II, 3, s. 237.

50) viz výše.

51) Poselkyně II, 3, s. 459.

poloviny 17. století – r. 1626 a r. 1636.⁵²⁾ Mnohem zajímavější jsou druhé dva požáry z druhé poloviny 17. století, neboť oba spadají do doby, kdy Beckovský v Brodě pobýval a v obojím případě se o tom v Poselkyni zmiňuje. V prvním případě se jedná o požár z roku 1662 a k němu Beckovský připojuje: „Na ten oheň tehdáž díval jsem se z bílidel, na nichž se plátna bílivaly, maje tehdáž věku mého 4 leta.“⁵³⁾ V druhém případě popisuje Beckovský požár z roku 1676 a i zde nás zpravuje o své přítomnosti: „Dne 8. srpna v městě Brodě Německém oheň nešťastný počna blíž farního kostela, celé to v rynku pořadí až k bráně Dolejší, také tu bránu i druhou té Dolejší ulice stranu, také Hořejší v rynku a přes dům raddní, který také shořel i pivovár dolejší v popel proměnil, an sám také na to jsem se pachole díval.“⁵⁴⁾

Jen o něco málo početnější je vyličení bojů, které se týkají Německého Brodu. Všechny samozřejmě spadají do doby třicetileté války. První z nich se udál hned roku 1618. Je to jediná zpráva týkající se Německého Brodu v druhém svazku a též jediný případ, kdy se města zmocnila císařská vojska a nikoli Švédové: „Také žalostně uslyšeli ti stavové, že hrabě Bukvoj s novým císařským vojskem od Vídně k Německému Brodu již přitáhl i také toho města již se zmocnil.“⁵⁵⁾

Ostatní zprávy se týkají napadení Švédů a všechny spadají do třetího svazku. První zpráva pouze uvádí Brod ve výčtu dalších měst, která byla napadena vojskem generála Panyra tj. Banera.⁵⁶⁾ Další dvě zprávy jsou podrobným vyličením vojenských operací ve městě. Beckovský popisuje, jak ti ohavní „Švejdové“ město napadli, vykradli a poničili. Jedná se o léta 1639 a 1645.⁵⁷⁾

Viděli jsme, že většina zpráv o Německém Brodě není nikterak radostná. Katastrofy a válečné zmatky převažují nad zprávami o běžných událostech, ovšem i ty Beckovský ve své Poselkyni zmiňuje.

Jedna zpráva pouze zmiňuje Brod v souvislosti s obecnější událostí. Jedná se o český sněm z roku 1645 povolující daně. Beckovský zde pečlivě

52) tamtéž, s. 25 a 239.

53) tamtéž, s. 456.

54) tamtéž, s. 502.

55) Poselkyně II, 2, s. 106.

56) Poselkyně II, 3, s. 271.

57) tamtéž, s. 272 a s. 332.

vypisuje města českého království a jejich daňové povinnosti. Nechybí ani Německý Brod.⁵⁸⁾

Přímo k Německému Brodu se vztahují zprávy zejména z prvního svazku Poselkyně II, tedy z předválečného období. Je to zpráva z roku 1561, kdy František hrabě z Turnu obdržel do vlastnictví Lipnici a Německý Brod⁵⁹⁾ a zpráva z roku 1586, kdy konšelé Německého Brodu koupili od Martina hraběte z Turnu a na Lipnici, syna Františka z Turnu, louky ležící u města.⁶⁰⁾ Ve třetím svazku je pak oznámení o smrti Jana Rudolfa Trčky z Lípy, který zemřel v Brodě roku 1634⁶¹⁾ a o vyzdvižení města na město královské.⁶²⁾

Podobně jako u prvního dílu Poselkyně se pokusím před celkovým hodnocením srovnat Německý Brod s jiným městem, i v tomto případě s Kolínem.

Řídíme-li se rejstříkem Antonína Rezka, najdeme pod heslem Kolín nad Labem ve všech třech svazcích 19 hesel, přesně jako u Německého Brodu. Charakter a rozsah zpráv se však liší. Zprávy o Kolínu jsou krátké, v naprosté většině případů nemá Kolín v dané zprávě výjimečné postavení a není zde ani otištěno žádné privilegium města.

Dvě zprávy se týkají přírodních katastrof. Beckovský uvádí hromobití v Kolíně z roku 1587⁶³⁾ a vichřici z roku 1672.⁶⁴⁾ V obou případech jde pouze o jednu větu a Beckovský neuvádí žádné konkrétní škody. Podobně je tomu i s válečnými operacemi. Ve většině případů je Kolín pouze jedním z dalších měst, které bylo napadeno. Pouze jedna zpráva pojednává jen o Kolínu. Je z roku 1640, kdy se Kolína zmocnila císařská vojska a pobila Švédy. I zde se však jedná jen o dvě věty.⁶⁵⁾

Kromě toho zde musím upozornit na dvě chyby v rejstříku. Ve druhém svazku Poselkyně II jsou v rejstříku uvedeny pod heslem Kolín nad Labem strany 209 a 210. V obou případech jde o omyl. Na straně 209 je uveden pouze kolínský kurfiřt a na straně 210 Kolín nad Rýnem.

58) tamtéž, s. 341.

59) Poselkyně II, 1, s. 254.

60) tamtéž, s. 347-348.

61) Poselkyně II, 3, s. 227.

62) tamtéž, s. 250.

63) Poselkyně II, 1, s. 352.

64) Poselkyně II, 3, s. 480.

65) tamtéž, s. 280.

Kolímu tedy v Beckovského Poselkyni II náleží mnohem méně místa než Německému Brodu.

V Poselkyni II je hůře čitelné, dával-li Beckovský některému městu přednost před jinými. Myslím si však, že se mi podařilo ukázat, že i v druhém díle Poselkyně má Německý Brod zvláštní postavení. Netvrdím, že je jeho postavení zcela výlučné, nicméně se domnívám, že mu věnoval Beckovský značnou pozornost.

Vzhledem k tomu, že doposud nevyšly podrobné dějiny Havlíčkova Brodu, může dokonce Beckovský i nám posloužit velice dobře k tomu, abychom se obeznámili s historií města, především se 17. stoletím, které je ve stručných přehledech městské historie opomíjeno.

Beckovský nevynechal žádnou důležitou událost 17. století. Vytknout mu můžeme jedině to, že se nezmínil o vstupu řehole bosých augustiniánů do města roku 1674 a následné výstavbě kláštera sv. Rodiny, ač o této skutečnosti věděl, jak dokazuje seznam klášterů na konci Poselkyně I.

Na konec bych se ráda zabývala historií Německého Brodu v 17. století a to ze dvou důvodů. Chtěla bych přiblížit prostředí, ze kterého Jan František Beckovský vyšel a dále bych chtěla podat souvislý přehled událostí, které se odehrály v Německém Brodě v 17. století, aby bylo aspoň na jednom století vidět, co si Beckovský vybíral pro svou Poselkyni.

Začátkem 17. století dostali Německý Brod zpět do rukou Trčkové. Vlastnictví převzali od hrabat z Turnu, kteří drželi město od roku 1561. Na přelomu 16. a 17. století bylo město na poměrně vysoké úrovni, hospodářsky i kulturně. Dokládá to např. pobyt významného humanisty Vavřínce Benedikta z Nedožier, který byl asi v letech 1600 – 1603 hlavním správcem německobrodské městské školy a zde též dokončil své slavné dílo – latinsky psanou českou gramatiku.⁶⁶⁾

Třicetiletá válka však znamenala konec rozkvětu města. V roce 1639 a 1645 vyplenila město švédská vojska. Kromě toho byl pro některé obyvatele nepřijemný nástup rekatolizace. V roce 1624 odešli z Německého Brodu evangeličtí kněží a v roce 1628 přišla do města reformační komise, kterou vedli Václav Herolt Libštejnský a Vilém z Kolovrat.⁶⁷⁾

66) Sochrová, Marie: Městská škola v Havlíčkově Brodě v době předbělohorské, Havlíčkův Brod 1972, s. 21-22.

67) Sochr, Jiří: Havlíčkův Brod, Havlíčkův Brod 1969, s. 30-31.

Roku 1634 umírá ve městě poslední z rodu Trčků – Jan Rudolf Trčka z Lípy. Roku 1637 bylo město vyzdviženo Ferdinandem III. na královské město, před tím bylo asi rok v rukou šlechtice Matouše z Vernieru, který město získal od Ferdinanda II.⁶⁸⁾

Podle soupisu poddaných podle víry z roku 1651 bylo v Brodě 1709 osedlých a z toho pouze 10 nekatolíků.⁶⁹⁾ Počet obyvatel se v druhé polovině 17. století zřejmě ještě snížil, především vlivem morových ran. Jiří Sochr uvádí ve své knize morové rány pod lety 1665 a 1680.⁷⁰⁾ Beckovský uvádí v prvním případě rok 1664. Jmenuje v této souvislosti i děkana Jana Hynka Dlouhoveského, staroboleslavského kanovníka, nezmiňuje se však o tom, že by ho osobně znal.

Významným počinem bylo uvedení řehole bosých augustiniánů do města roku 1674. První mniši se usadili téhož roku při špitálním kostele sv. Kateřiny. Roku 1679 byl položen základní kámen ke stavbě kláštera sv. Rodiny, dokončen byl klášter roku 1705. V letech 1724 – 5 byl ke klášteru přistaven Boží hrob.⁷¹⁾

Posledními významnými událostmi v Německém Brodě v 17. století byly požáry. Požáry postihovaly město Německý Brod poměrně často. Beckovský sám zažil ve městě dva požáry. První z nich nastal roku 1662. Byl velmi rozsáhlý a ničivý, průběh požáru a škody, které způsobil jsou známy nejen z Beckovského Poselkyně. Shořela mj. i radnice s městským archivem. Druhý oheň se vztahuje k roku 1676. Byl asi méně ničivý a je z jiných pramenů než z Poselkyně hůře doložitelný. Někteří dokonce zpochybňovali správnost Beckovského údaje a odvolávali se mj. na to, že Beckovský hovoří o tom, že byl požáru přítomen jako „pachole“⁷²⁾ přestože mu bylo 18 let. František Petr ve svém článku⁷³⁾ tyto námitky vyvrací a dokazuje, že požár skutečně postihl město v daném roce 1676. Odvolává se při tom na zprávy z gruntovní knihy města Brodu,⁷⁴⁾ kde je obsaženo několik zpráv o prominutí části dluhu kvůli postižení domu dlužníka požá-

68) tamtéž, s. 32.

69) Soupis poddaných podle víry z roku 1651, Čáslavsko I, SÚA 1999, s. 13-59.

70) tamtéž, s. 34.

71) Kořán-Umění baroka, 2. kapitola.

72) Poselkyně II, 3, s. 502.

73) Petr, František: Požáry v Německém Brodě r. 1662 a 1676, in Zprávy městského musea v Německém Brodě VIII, Německý Brod 1922, s. 71-73.

74) tamtéž, s. 72.

rem z roku 1676. Petrovy doklady jasně ukazují, že netřeba o svědectví Beckovského pochybovat.

Beckovský strávil ve svém rodném městě přibližně 18 let a svůj vztah k Německému Brodu si zachoval po celý svůj život, jak se mi snad podařilo ukázat v mé práci. Jeho Poselkyně je bohatým zdrojem informací k regionálním dějinám, je dokladem úrovně českého jazyka v druhé polovině 17. století, poukazuje na náboženské smýšlení autora a na prostředí, ve kterém se pohyboval.*

* Tato studie vznikla jako seminární práce v semináři prof. PhDr. Petra Vorla, CSc. „Kulturní dějiny 16. – 17. století“ na FF UK Praha.

Vyobrazení Beckovského z roku 1775 v *Abbildungen Böhmischer und Mährischer Gelehrten und Künstler* (M. A. Voigt), jediný známý portrét Beckovského.

veliký počet/gjchž ne genom na Vogysiti/ale také w Dřítánj mnoho pomordowaných bylo. Dipo Florentynus Wádoce Lidu Vberſkého kdýž v Těmeckého Brodu přes Ržetu Sazawu s Gjzdnyimi vřſkage poſpſchal/Led s nimi se trhl/a gjch mnoho se ſtopilo ; kdýž ſjka Zygmundowi odnáté Kořſti mezy ſwé Bogownſky rozdělit (totiž Oděwy/Penje y giné Klenory/ſamých Kněh bylo Křeřtianských y ſidowſkých žeby se na těj Wozy pobrati nemohly/keré Vhřj mnoz hě Kořtely w Czechách zlaupiwſſe do země weſti chtěli) k Gjblawé za Cřſtem gſti nechťel/ale zůſtaw v Těmeckého Brodu wſſeligal rozmeyslel/keratby ſe ho zmocniti mohł. A rozkázal ſjka ſwým Drábům Měſto dobywati připowj dage gim wſſechnu w něm nalezenau Kořſt zanechati. Kdýž pak ſjškowſſj celý Den k Měſtu mocně ſturmowali/a z Měſta gim ſtatečně odpřtali Kamenim ze ſdi házejice/a z ſauſſjnc ſtjlegjce čaſem Wečernjm ſjškowſſj od ſſturmu přinuceni gſau byli odſtaupiti. Druhého pak Dne genž byl 10. Den Ledna

ſjka ſſtímé ſjka s Měſtjany o Pořog rořowati počal/a w čaſe toho Rořowánj ſjškowſſj Brodu Měme Drábi některj ſe podkopalj/gaž tobo doſawáb patrné ſnamenj ſe ſpartugj/a některého ſe zmocnili. Kterj tagné na ſdi wlezeſſe Brány Měſtſké oteřwřli/Čřatek Lidu do Měſta wpuřtiti/žebo ſe zmocnili/a w něm wſſechno zmordugjce zapálili. Pomordowáno bylo w těj Měſtě okolo třech Tiřſſe Obywatelůw/a mezy nimi zhynuli wſſychni Kanownjcy/kerj při Kollegjálnjm Kořteli Panny Marye ſwé Duchownj Služby konali. Zhynulo také mnoho Ržeholnſtůw gaž Premonſtratenſkých tak y Benedyřtynſkých/kerj z ſelwſkého a z Wylimowſkého Kláſtera do téhož Měſta/gaž ořto do bezpečněgſſého Miřta, odeřli. ſjka po takowém Křwe Wylitj poručil Rokanhwé Cřſari odnáté rozřahnauti/a pořadiv ſe pod nimi ſwé Weyſlawněgſſj Křwe Katolické wylewace/a země Čeřſké ſhauce na Rytjřtrow Dne Pondělnjho pařowal. Na to 8. Dne po ſřazenj toho Měſta k Soběřar

wi ſe obrátil/gemuž ſe Obywatelé rozdali/a při ſřwotjch zachowati byli ; ale Ržeholnſj a cokoliw w něm Kněřtwa ſe nalezalo wſſechny na ſranjcy w pálti dal. Potom pak do Wylimowa přigda odrud w ſeleny Čřtwřek k ſwým

zbrogným Towaryřſtům Pſanj pořlal/a ge wſſechny do Těmeckého Bodu k Sřtědě po Weliké Wocy zřwal/w kerémjto Pſanj mezy ginými Wěcmi také dořlādal tato ſlowa : Abychom kde gime zhřěřſſli/ tam také Pořánj činili. Chťel on Katolické Křwe a Klářternjch Statkůw nenařſycený ſlron to ſpuřle Měřto/gehož mu velmi lito bylo/zawe nēgaž Lidem ořaditi/wřřak ſwřg ſumyřl w ſkutek newwedl/nýbrž dychťeže čim dēle tim wřce po řáhubé Wěrných Katolikůw ginam ſe s Lidem ſwým obrátil. A tak to Měřto Těmecký Břod (keré tehdeggſſých čařůw tak ſlawně gařo Gjblawa bylo) po takowém Wřřutenſtřw 14. Let pořād puřtē zůřtalo/a řádny ſe w řech Lētech nenalezal/kerjby w něm bydleti chťel. A protož w řřjcenjnách téhož Měřta kdýž Trnj/Wodlāj/mladē Dorowjce/Smřty/Wřjzy a wřřelikē Leřnj řuřřtjny w nich rozmāhati ſe počaly/Liřřy ſwé Daupata mřti začjnaly.

Porom zaře některj wěrnj Czechowē nemohauce ſe diřwati na tak welkau řkāzu toho někdy dořti ſlawněho Měřta w něm ſe ořázowati počali ; což widjce Gjblawſſj Au Překāžka ſe ſtane znamenawſſe/welké Dřřkořj tēm nowým Obywatelům Těmeckého Břod včřtiti počali/y také Lēta 1472. s ginými Měřty Wřolnjmj ſe ſpuncowawſſe na to Měřto ſuroř včřniti/w něm wſſechny Czechy zmordowati a Měřto opanowati chťeli magjce k tomu za řřādce gednobo Měřtjána Hnāt nazwāného/kerj wida že Gjblawſſj s Pomocnjſy ſwými w ſwých řalobách gjz tagnē leži/a Měřtjane Těmeckého Břodſſj nic o Wřpřjtelj newēdjce pořogne ſpēgi/na Dolnj Brāně gināž Gjblawſſé/na řřwonec 343wonil/a tim řřwonēnjm Gjblawſſj

Rytina Německého Brodu v Labarum triumphale (Beckovský) z roku 1704,
první historicky známé vyobrazení Německého Brodu.